

ΣΟΦΗ ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

*Πες μου
αν
με θυμάσαι*

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ:
15.000 ΑΝΤΙΤΥΠΑ

Ε Π Π Η Ν Ι Κ Η Π Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Πες μου αν με θυμάσαι**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Σόφη Θεοδωρίδου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Άννα Μαράντη
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Χρυσούλα Μπουκουβάλα
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχοτά
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Άγγελος Ελεύθερος & ΣΙΑ Ο.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Κωνσταντίνα Παναγιώτου & ΣΙΑ Ο.Ε.

© Σόφη Θεοδωρίδου, 2011

© Εικόνες εξωφύλλου: Brigid Collins/Illustration Works/Corbis/Apeiron Photos

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2011

Πρώτη έκδοση: Μάρτιος 2011, 15.000 αντίτυπα

ISBN 978-960-453-872-0

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευσή του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοίου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μανρομυχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiu Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

ΣΟΦΗ ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ

*Πες μου
αν
με θυμάσαι*

*Στη μνήμη των γονιών μου·
στα αδέρφια μου*

*Ο πόνος και η αγωνία κρατάνε
ανθρώπους τους ανθρώπους.*

Αρχίλοχος, απ. 15
(Μετάφραση Γιώργος Μπλάνας)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Τα προμνηύματα

1

Το χιόνι είχε ξεκινήσει να πέφτει απαλά από το χάραμα. Η Ιφιγένεια, ξαπλωμένη στον καναπέ του σαλονιού, παρακολουθούσε, ώρα μετά, τον ανάλαφρο χορό του, καθώς οι νιφάδες στροβιλίζονταν με ανείπωτη χάρη κι ύστερα γραπώνονταν με λαχτάρα απ' το κλαδί του έλατου που φαινόταν απ' το παράθυρο. Κάποια σπουργίτια, τρομαγμένα απ' την ξαφνική αλλαγή του σκηνικού, ξεπετάγονταν με ορμή απ' την κρουσώνα τους μέσα απ' τα καταπράσινα κλαδιά, που άσπριζαν σιγά σιγά, κι έριχναν κάνα δυο πήδους προσπαθώντας να αποδιώξουν τον ανεπιθύμητο επισκέπτη απ' το σπιτικό τους. Η νεαρή γυναίκα τα χάζευε αφηρημένα, χαμένη μέσα στην παραζάλη του πυρετού που την είχε κυριεύσει απ' το χάραμα, όπως το χιόνι τον κόσμο τους, και την είχε εγκλωβίσει στο σπίτι της.

Παρόλο που ο Γενάρης κόντευε να αποχαιρετήσει τους ανθρώπους, αυτό ήταν το πρώτο χιόνι του χειμώνα. Η Ιφιγένεια το περιέμενε με μεγάλη λαχτάρα. Πάντα το χιόνι την έκανε να νιώθει και πάλι παιδί. Της άρεσε να βγαίνει στην αυλή με τα αγόρια της, τα δυο μικρά και τον μεγάλο, τον άντρα της, και να παίζει χιονοπόλεμο φιλοδωρώντας τους χιονόμπαλες με μανία. Κι ύστερα, κουρασμένοι, βρεγμένοι μα γελαστοί να μπαίνουν στο σπίτι όλοι μαζί για ένα φλιτζάνι ζεστή σοκολάτα.

Κοίτα όμως πώς έχουν έρθει τώρα τα πράγματα, σκέφτηκε μέσα στο σφυροκόπημα του πυρετού. Να καταληφθεί απ' αυτόν στην πιο ακατάλληλη στιγμή, όταν είχε προγραμματίσει να πάει τον πατέρα της για εξετάσεις στην πόλη. Είχε πάρει μάλιστα άδεια απ' τη δουλειά της γι' αυτόν το λόγο, όμως τελικά

υπέκυψε στη θέρμη αλλά και συνάμα στα ρίγη που την κατέλαβαν. Καλά που τα κατάφερε ο Σοφοκλής, ο άντρας της, να ακυρώσει τα ραντεβού του για δυο ώρες και να φέρει εκείνος σε πέρας τούτο το καθήκον. Και να την τώρα, μονάχη στο σπίτι, με τα αγόρια να έχουν φύγει κι αυτά για το σχολείο, να προσπαθεί να ανοίξει τα μάτια της που έκλειναν απ' τη φλόγα του πυρετού, για να απολαύσει έστω κι έτσι το αγαπημένο της τοπίο. Αυτή η άκρη του παραθύρου της φαινόταν τούτη τη στιγμή σαν άνοιγμα προς έναν κόσμο μαγευτικό, έναν κόσμο δροσερό κι όμορφο, όπου η ίδια δεν είχε δικαίωμα συμμετοχής, μα προσπαθούσε να κλέψει λίγη απ' τη δροσιά που χρειαζόταν παρατηρώντας τα όλα πίσω από ένα παραπέτασμα.

Το κουδούνισμα του τηλεφώνου την έβγαλε απότομα από τη ρέμβη στην οποία είχε πέσει. Άπλωσε το ιδρωμένο της χέρι και πάτησε το κουμπί του ασύρματου τηλεφώνου. *Μεγάλη δουλειά να μη χρειάζεται να κουνηθείς μήτε χιλιοστό για να το σηκώσεις, σκέφτηκε.*

«Ναι;» η φωνή της ξέσκισε το λαιμό καθώς έβγαине βραχνή κι αγνώριστη.

«Μωρό μου, εγώ είμαι», ακούστηκε ο άντρας της στην άλλη άκρη. «Δε θα σου μιλήσω για πολύ, παίρνω απ' το καρτοτηλέφωνο. Δυστυχώς τα νέα δεν είναι ευχάριστα... Πρέπει να φανείς ψύχραιμη... Θα σου πω λεπτομέρειες όταν έρθω. Καλά είναι να παραβρίσκεται εκεί και η Ελισάβετ. Κλείνω τώρα, γιατί πλησιάζουν και φοβάμαι μη μ' ακούσουν».

«Μα...» πρόλαβε να αρθρώσει μόνο η Ιφιγένεια αλλά άκουσε τον χαρακτηριστικό ήχο στο αυτί της που έδειχνε πως το τηλέφωνο είχε ήδη κλείσει.

Έμεινε με το ακουστικό στο χέρι και το στόμα ανοιχτό. Η ανάσα της έβγαине σφυριχτή κι ένιωθε ότι το κεφάλι της θα σπάσει. Το φλογισμένο της πρόσωπο της φάνηκε πως είχε πάρει φωτιά. Δεν μπορεί, λάθος είχε καταλάβει. Ο πυρετός ήταν που της έπαιζε παιχνίδια κι έσπερνε επιάλτες... Δε γινόταν ο Σοφοκλής να εννοούσε ότι ο πατέρας της είχε κάτι κακό... Θα τον πήγαιναν για εξετάσεις μόνο για το πρόβλημα στο πόδι του. Τι το

άσχημο πια να έβγαινε απ' αυτές τις εξετάσεις, τη στιγμή που για χρόνια το τραυματισμένο του πόδι είχε παρόμοιες υποτροπές από καιρό σε καιρό;

Το παλιό τραύμα στο γοφό του το κουβαλούσε ο Παύλος από τα νιάτα του, απομεινάρι της σύντομης συμμετοχής του στον Εμφύλιο. Μια συμμετοχή που και να ήθελε δε θα κατάφερε να λησμονήσει, αφού τα θραύσματα από την οβίδα που είχαν απομείνει μέσα στη σάρκα του, σε σημεία όπου δεν κατάφεραν οι γιατροί να αποσπάσουν, δεν έπαιναν να του υπενθυμίζουν τις μαύρες εκείνες μέρες. Παλικαράκι νεοστρατευμένο ήταν, κι η μάχη, στην οποία είχε λάβει μέρος, μία και μοναδική πέρα εκεί στη Θράκη· ωστόσο, αποτυπωμένη με πυρακτωμένο σίδηρο στη μνήμη και τη σάρκα του.

«Να είναι ευλογημένο», σχολίαζε η Χαρά κάθε φορά που τον ενοχλούσε κι έπρεπε να τρέξει στο γιατρό για θεραπεία, για να υποχωρήσει η φλεγμονή που δημιουργούνταν κατά διαστήματα. «Αν δεν υπήρχε αυτό, μπορεί να σε είχα χάσει, όπως χάθηκε κι ο ταλαίπωρος ο Χρήστος. Αυτό σε κράτησε μακριά απ' τις μάχες, αυτό σε φύλαξε και σ' έχω σήμερα κοντά μου... Κι αν πρέπει να πληρώσεις τούτο το μικρό τίμημα, να ξέρεις πως γίνεται μόνο και μόνο για να μην ξεχνάμε να ευχαριστούμε καθημερινά τον Μεγαλοδύναμο».

Τούτη τη φορά όμως η κλασική θεραπεία που εφαρμόστηκε είχε αποδειχθεί ανεπαρκής. Έτσι πάρθηκε απ' το γιατρό η απόφαση για αξονική τομογραφία. «Να δούμε τι τελικά συμβαίνει, αφού σήμερα η τεχνολογία μάς παρέχει τούτη τη δυνατότητα», είχε σχολιάσει δίχως όμως ούτε λεπτό να αφήσει υπόνοιες για κάτι χειρότερο.

Και τώρα, σαν κεραυνός εν αιθρία, είχε αποδειχθεί σύμφωνα με τα λεγόμενα του Σοφοκλή ότι κάτι πολύ άσχημο συνέβαινε. Δίχως μια προειδοποίηση, δίχως να προλάβει να σηκώσει κάποιες απ' τις άμυνές της, να μπορέσει να αντέξει όσα συνεπαγόταν μια τέτοια είδηση. Και τι να ήταν πια αυτό το πολύ άσχημο; Το μυαλό της αυτόματα πήγε στον καρκίνο· την επάρατη αρρώστια που οι περισσότεροι δεν τολμούσαν ούτε το όνομά της να

προφέρουν, παρά μόνο έλεγαν χαμηλώνοντας τον τόνο της φωνής τους «έχει από κείνο...» Θαρρείς κι η ασθένεια είχε αυτιά κι άκουγε την αναφορά τους, κι ερχόταν ύστερα και σου κασικωνόταν σαν το διάβολο δίχως να την περιμένεις.

Η Ιφιγένεια άφησε το τηλέφωνο προσεκτικά στην άκρη του τραπεζιού και γύρισε τα μάτια της στην αθώα ομορφιά του τοπίου έξω απ' το παράθυρό της, ψάχνοντας στη θωριά του παρηγοριά για τα λόγια που μόλις είχε ακούσει. Το χιόνι εξακολουθούσε να πέφτει σε πυκνές νιφάδες σαν δαντελένια κουρτίνα σκιασμένη σε κομμάτια, μα η καρδιά της δεν ανακουφιζόταν πια καθόλου στη θέα του. Ο τρόμος που την είχε καταλάβει της έσφιγγε το στήθος στερώντας της την αναπνοή. Κούνησε το κεφάλι σαν να ήθελε να ξυπνήσει.

«Όχι, όχι, απ' τον πυρετό είναι», μουρμούρισε και σηκώθηκε με τρεμάμενα βήματα. «Τίποτα κακό δεν άκουσα... Θα του δείξω όμως εγώ του τρελού, να μου παίζει τέτοια παιχνίδια...»

Πήγε σέρνοντας τα πόδια της στην κουζίνα κι έβαλε ένα ποτήρι νερό. Το κουτί με τις ασπιρίνες, αφημένο απ' τον Σοφοκλή πάνω στον πάγκο μην τύχει και το χρειαστεί, της έγνεφε ενθαρρυντικά. Δεν της άρεσε να παίρνει παυσίπονα κι αντιπυρετικά. Πολύ σπάνια τα χρησιμοποιούσε, παρ' όλους τους καβγάδες που είχε με τον άντρα της γι' αυτόν το λόγο.

«Τόσος κόσμος τα παίρνει και τίποτα δεν έχει πάθει, εσύ είσαι η έξυπνη;» τη μάλωνε όταν κρατούσε με τα δυο χέρια το κεφάλι της απ' τον πόνο κι αρνιόταν πεισματικά να πάρει το παυσίπονο. «Στο κάτω κάτω γιατρός είμαι, άκουσέ με!»

«Κτηνίατρος είσαι», του απαντούσε η Ιφιγένεια. «Όταν αρχίσω να γαβγίζω σαν τα σκυλιά που κουράρεις, θα κάνω κι ό,τι μου πεις».

Τότε κι εκείνος απαυδισμένος την άφηγε να κάνει το δικό της, βλαστημώντας το πείσμα και την αντοχή της στον πόνο. Τώρα όμως, ολομόναχη, δίχως τον Σοφοκλή να την προτρέπει, άνοιξε το κουτί κι έβγαλε δυο ασπιρίνες. Τις κατάπιε γρήγορα με λίγο νερό, προτού αλλάξει γνώμη. Τα καστανά μαλλιά της, μουσκεμένα απ' τον πυρετό, έπεφταν μπροστά στο πρόσωπό της κρύ-

βοντας τα όμορφα μελιά της μάτια, την ώρα που επέστρεφε στον καναπέ περιμένοντας να ενεργήσουν τα αντιπυρετικά.

Ξάπλωσε κι έκλεισε τα βλέφαρα. Το κεφάλι της γύριζε. Νόμιζε πως βρισκόταν σκαρφαλωμένη στο καρουζέλ. Δάκρυα ήρθαν και στριμώχτηκαν πίσω απ' τα κλειστά ματόκλαδα, απειλώντας με την παρουσία τους να επιβεβαιώσουν όσα μόλις λίγα λεπτά πριν είχαν ακουστεί απ' το τηλέφωνο. Τα έσφιξε πεισματικά προσπαθώντας να τα εμποδίσει να κυλήσουν, λες και μ' αυτό τον τρόπο θα άλλαζε τα γεγονότα. Αν τελικά αυτό αποδεικνυόταν αλήθεια, αν εξελισσόταν η κατάσταση όπως προβλεπόταν, ο πιο φοριχτός της εφιάλτης ζωντάνευε και η ζωή της άλλαζε δίχως η ίδια να μπορεί να κάνει κάτι για να εμποδίσει τούτη τη φοριχτή αλλαγή.

Μπροστά από τα μάτια της πέρασε το πρόσωπο του πατέρα της. Μάτια μεγάλα, καστανοπράσινα, σπαστό μαλλί γκριζαρισμένο απ' τα τερτίπια του χρόνου, πρόσωπο αρρενωπό κι επιβλητικό· δεν ήταν άδικα η αδυναμία της απ' τα παιδικά της χρόνια ακόμη. Θαρρείς και την ώρα που γεννήθηκε δέθηκε με ακατάλυτα δεσμά μαζί του. Όχι με τη μάνα της που κοιλοπονούσε ώρες μέχρι να τη γεννήσει, μα με τον πατέρα της που της έλεγε χαριτολογώντας, σαν εκείνη μεγάλωσε και δεν προλάβαιναν τις τρέλες και τις αταξίες της: «Εγώ ζήτησα απ' τον Θεό ένα τρελό κορίτσι κι Εκείνος μου έστειλε εσένα...»

2

Εκείνο το πρωινό του Γενάρη που η Ιφιγένεια θα έκανε την εμφάνισή της στον κόσμο, ο άνεμος φυσούσε απ' το πρωί. Ούρλιαζε σκορπώντας τις παγωμένες του ανάσες μ' όλη τη δύναμη και την ορμή που έπαιρνε κάνοντας έφοδο απ' τις ψηλές βουνοκορφές, που δέσποζαν λίγο έξω απ' το χωριό. Το σπιτικό του Παύλου και της Χαράς, ένα ασυνήθιστο οίκημα χτισμένο πάνω από τον πέτρινο νερόμυλο του χωριού, δεν έλεγε να ζεστάνει με τίποτα. Ένα μεγάλο, ευρύχωρο δωμάτιο όλο κι όλο εκείνο το σπίτι, ένα δωμάτιο για όλες τις χρήσεις: κουζίνα, σαλόνι, κρεβατοκάμαρα για το ζευγάρι και τις δυο του κόρες, την Ελισάβετ, που είχε κλείσει τα δέκα, και την Αγγέλα, που θα γινόταν σε δυο μήνες επτά χρόνων. Ωστόσο, παρ' όλη την περιέργη θέση του, το είχε καλοδεχτεί το ζευγάρι, όταν δυόμισι χρόνια πριν τους το παραχώρησε ο πρόεδρος του χωριού.

«Είναι για το δάσκαλό μας», είχε πει ο ηλικιωμένος άντρας με τα άσπρα μαλλιά και τα παραξένα σμιχτά μαύρα φρύδια. «Να τον κρατήσουμε λίγο καιρό εδώ, μη μας φύγει ύστερα από ένα δυο χρόνια με τη δικαιολογία πως δεν υπάρχει σπίτι να νοικιάσει... Και δίχως χρήματα, κύριε Παύλο, για να δεις σε πόση εκτίμηση έχουμε εμείς στο χωριό μας τους γραμματιζούμενους! Δίχως ούτε μια δεκάρα...»

Έστησαν μέσα σ' αυτό το δωμάτιο το φτωχικό τους νοικοκυριό ο Παύλος κι η Χαρά, παρόλο που στην αρχή δυσκολεύονταν να κοιμηθούν με το γουργουρητό του ποταμού μέσα σ' αυτιά τους, που περνούσε από κάτω και γύριζε τις μυλόπετρες αλεύθοντας στάρι και κριθάρι. Οι μικρές, οι οποίες κοιμούνταν αγκα-

λιασμένες στο ντιβάνι τους, που την ημέρα επιτελούσε χροή καναπέ και το βράδυ μετατρεπόταν σε κρεβάτι, εκείνες πάλευαν περισσότερο να κατανικήσουν το φόβο πως τα νερά που κυλούσαν μ' ορμή τόσο κοντά τους θα κατάφεραν να παρασύρουν το σπίτι και μαζί όλους όσοι το κατοικούσαν.

Τα ξύλινα πατώματα με τις μεγάλες χαραματιές η Χαρά το χειμώνα τα έστρωνε με διπλές και τριπλές κουρελούδες, αλλά το αγιάζι του ποταμιού δε χαμπάριζε από ρούχα και στρωσίδια, ιδιαίτερα όταν ο άνεμος λυσομανούσε έξω, όπως εκείνη τη μέρα, και σήκωνε στον αέρα τα πολύχρωμα υφαντά. Η λαμαρινένια σόμπα προσπαθούσε να ζεστάνει τον μεγάλο χώρο, όσο η επίτοκος Χαρά αγκομαχούσε πάνω στο σιδερένιο συζυγικό κρεβάτι. Δίπλα της, παρηγοριά κι αποκούμπι, η αδελφή της η Ναταλία μοναχά κι όχι ο αγαπημένος της Παύλος. Εκείνος, αφοσιωμένος στο καθήκον, συνέχιζε τη διδασκαλία των μικρών αγριμιών όχι μόνο του δικού τους χωριού, αλλά και του γειτονικού.

Το χαρτί από την Επιθεώρηση είχε φτάσει λίγο μετά τα Χριστούγεννα. *Διατάξεστε όπως...* άρχιζε κι εξηγούσε παρακάτω πως ήταν υποχρεωμένος ο Παύλος, μέχρις ότου έλθει άλλος συνάδελφός του, να αναλάβει τη θέση του αποθανόντος δασκάλου στο διπλανό χωριό, να σταματήσει τα απογευματινά του μαθήματα στο δικό του σχολείο και να πηγαίνει να διδάσκει από το μεσημέρι και μετά στο άλλο. Τι μπορούσε να κάνει ο Παύλος; Τίποτα διαφορετικό απ' το να υπακούσει. Άλλωστε, παιδικές ψυχές τον χρειάζονταν, δε γινόταν να τις αφήσει ξεκρέμαστες. Τι θα έκανε όμως αν ερχόταν η ώρα της Χαράς κι ο ίδιος έλειπε από δίπλα της; Ποιος θα της συμπαραστεκόταν, ποιος θα φώναζε τη μαμή και το γιατρό; Έτσι είχαν προσφύγει στη συνδρομή της Ναταλίας που κατέφθασε δίχως καθυστέρηση.

Το κατάλαβε ο Παύλος· το μεσημέρι που είχε πεταχτεί να φάει το μεσημεριανό του, προτού αναχωρήσει πάνω στον δανεικό γάιδαρο για το άλλο σχολείο του, το κατάλαβε πως η ώρα πλησίαζε. Φίλησε προτού φύγει τη Χαρά στο ιδρωμένο της μέτωπο, της ψιθύρισε λόγια αγάπης, λόγια παρηγοριάς.

«Μην ανησυχείς, θα με προλάβεις», του είπε η Χαρά προσπα-

θώντας να χαμογελάσει. «Οι πόνοι δεν έχουν ακόμη σφίξει γερά...»

Ο Παύλος έφυγε κουκουλωμένος μέχρι τ' αυτιά, τυλιγμένος στο χοντρό παλτό του, κρατώντας με το ένα χέρι το καπέλο και με το άλλο το χαλινάρι του ζώου. Αργό και ράθυμο εκείνο, δίχως κέφι για βόλτες μια τέτοια παγωμένη μέρα, έστεκε κάθε λίγα βήματα, θαρρείς κι αναρωτιόταν τι δουλειά είχε στο δρόμο με τέτοιο ψοφόκρυο και με το ανθρώπινο βάρος στην πλάτη του. Το τσιγκλούσε αφηρημένα ο Παύλος, με το μυαλό του στη Χαρούλα του, στον πόνο που θα χρειαζόταν πάλι να καταβάλει σαν τίμημα για τον ερχομό ακόμη ενός παιδιού στο σπιτικό τους.

Παρ' όλη τη φτώχεια που τους έδεσνε, παρόλο που ο πενιχρός μισθός του δεν έφτανε παρά για τα απολύτως απαραίτητα, ούτε στιγμή δεν είχε βαρυνκομήσει το ζευγάρι για το νέο μέλος που θα ερχόταν. «Έχει ο Θεός», έλεγαν και χαμογελούσαν ο ένας στον άλλο με αγάπη. Είχαν ήδη την πανέξυπνη Ελισάβετ, με μια αυτοπεποίθηση παράλογη για ένα κοριτσάκι δέκα χρόνων, και τη σοβαρή, λιγομίλητη, στοχαστική Αγγέλα τους, τόσο όμοια με τη Χαρά, τόσο ίδιες ακόμη και στην καλοσύνη της ματιάς τους.

«Λες να 'ναι γιος;» ρωτούσε καμιά φορά η Χαρά, καθώς χάιδευε τη μικρή κοιλιά της.

«Ακόμη λίγη υπομονή και θα μάθουμε», της απαντούσε ο Παύλος κι ούτε μια φορά δεν εκδήλωσε μπροστά της τη λαχτάρα του για ένα γιο.

Δεν κατάφερε να κρατηθεί η Χαρά πάνω από δυο ώρες μετά την αναχώρηση του Παύλου, κι έστειλε τη Ναταλία να φωνάξει το γιατρό και τη μαμή. «Δε βαστώ άλλο», της είπε. «Σύρε να τους φέρεις, το μωρό έρχεται από λεπτό σε λεπτό...»

Έφυγε τρεχάτη η Ναταλία μέσα στο χαλασμό του ανέμου, κι όταν γύρισε με τους υπόλοιπους βρήκε τη Χαρά μέσα στη λίμνη απ' τα σπασμένα νερά. Στάθηκε στην άκρη να παρακολουθεί αμίλητη κι ασάλευτη τη γέννηση της τρίτης ανιψιάς της, με την πληγή της να αιμορραγεί, να αφήνει βαθιές χαρακιές στην ψυχή της, αφού η ζωή στάθηκε πολύ σκληρή μαζί της και της στέρησε τούτη την υπέριστη χαρά κάθε γυναίκας. Πλησίασε μόνο όταν

τη φώναξε η μαμή να πάρει τη νεογέννητη μικρούλα, που στρίγκλιζε πιο πολύ κι απ' τον άνεμο, και να την τυλίξει στα φασκιά που είχαν χρησιμοποιηθεί χρόνια νωρίτερα για τις αδελφές της· τις αδελφές της που είχαν εξοριστεί για κείνη τη μέρα στο σπιτικό μιας άλλης οικογένειας, αυτής του παπά του χωριού. Δάσκαλος και παπάς, οι τρεις κεφαλές μαζί με τον πρόεδρο, παρέα στα καλά και στα άσχημα. Λίγα λεπτά μετά τη γέννηση της μικρής, ο άνεμος κόπασε στα ξαφνικά και μια ησυχία παράξενη έπεσε μαζί με το σούρουπο που κοντοζύγωνε. Στο σπίτι δεν ακουγόταν παρά μόνο το κλάμα του μωρού κι ο ήχος των νερών που κυλούσαν στο ισόγειο, καθώς οι νιφάδες άρχισαν να πέφτουν απ' τον συννεφιασμένο ουρανό αργά αλλά σταθερά.

Τον Παύλο κόντεψε να τον προλάβει η νύχτα λίγο πριν απ' το έμπα του χωριού. Το σκοτάδι και το χιόνι έπεφταν στον ίδιο ρυθμό, καθώς επέστρεφε με την ψυχή στο στόμα πάνω στο γάιδαρό του που αγκομαχούσε βαδίζοντας κάτω απ' τις λεπτές νιφάδες που είχαν σκεπάσει πια το δρόμο. Αισθανόταν παγωμένος μέχρι το μεδούλι. Κατάλαβε κάποια στιγμή πως κάποιος ερχόταν απ' την άλλη άκρη του δρόμου κι αναγνώρισε μέσα στο μισοσκόταδο τον Γιώργη, το μυλωνά, που επέστρεφε στο σπίτι του, όπως κάθε μέρα τέτοια ώρα, καβάλα στο γαϊδουράκι του, και φώναξε να τον χαιρετήσει. Ο Γιώργης σταμάτησε και κάτι του είπε. Δεν κατάλαβε στην αρχή ο Παύλος· τον πλησίασε να ακούσει καλύτερα. Κάτι ψυχανεμίστηκε πως είχε να κάνει τούτη η κουβέντα με την κατάσταση της Χαράς.

«Σε πρόλαβε η νύχτα, δάσκαλε, κι έχασες και τη γέννα του κοριτσιού σου», επανέλαβε ο Γιώργης τα λόγια του κι ο Παύλος έμεινε ασάλευτος για ένα λεπτό.

«Κορίτσι έχω, λοιπόν;» ρώτησε τέλος κι ένα χαμόγελο χαράχτηκε στο πρόσωπό του, ένα χαμόγελο που παραξένεψε τον άλλο άντρα.

«Δεν τα κατάφερες, κυρ Παύλο, μα ο Θεός είναι μεγάλος! Ίσως την επόμενη φορά σου χαρίσει κι εσένα ένα αρσενικό...» σχολίασε προσπαθώντας να παρηγορήσει το δάσκαλο.

Εκείνος όμως ούτε στο ελάχιστο δεν αισθανόταν απογοητευ-

μένος. «Έλα, πάρε το μπαξίσι για τα μαντάτα που μου 'φερεις», είπε στο μυλωνά κι έβγαλε απ' την τσέπη του πέντε δραχμές που τις απίθωσε στο χέρι του σαστισμένου άντρα. Ύστερα χτύπησε απαλά τα καπούλια του ζώου να προχωρήσει.

Πήρε το φασκιωμένο μωρό στην αγκαλιά του από τα χέρια της Ναταλίας, μόλις μπήκε στο σπίτι. Ετούτη η κόρη φαινόταν ζόρικη, φωνακλού και ζωηρή. Όταν όμως την κράτησε στην αγκαλιά του, σταμάτησε αμέσως το ουρλιαχτό της κι άνοιξε τα μάτια να τον κοιτάξει κατάματα, ίσα λες στα βάθη της ψυχής του.

«Βρε, βρε, για δεσ, εδώ φαίνεται πως υπάρχουν μεγάλες αδυναμίες», τον πείραξε η Ναταλία. «Μια ώρα προσπαθώ να την ηρεμήσω, αλλά τίποτα! Κι έφτασε να την ακουμπήσεις εσύ για να πάψει τα νάξια και τα κλάματα...»

Ο Παύλος χαμογέλασε συγκινημένος στο μικροσκοπικό πλασματάκι που κρατούσε στην αγκαλιά του. Πλησίασε τη Χαρά που τους παρακολουθούσε απ' το κρεβάτι καθαρή κι αλλαγμένη μέσα στα ξεστά στρώματα και κάθισε δίπλα της. Άφησε τη μικρή ανάμεσά τους κι έσκυψε να φιλήσει τα χείλη της.

«Ούτε αυτή τη φορά κατάφερα να σου χαρίσω γιο», μουρμούρισε εκείνη απολογητικά χαμηλώνοντας τα βλέφαρα.

«Μου φαίνεται πως τούτη δω κάνει για δέκα γιους», αποκρίθηκε ο Παύλος, «όπως και τ' άλλα δυο κορίτσια που μου χάρισες», πρόσθεσε και η Χαρά χαμογέλασε προσπαθώντας να κρύψει την ανακούφισή της. «Θα την ονομάσουμε Ιφιγένεια», συνέχισε ο Παύλος κοιτάζοντας τα μάτια του βρέφους που έδειχναν στραμμένα πάνω του. «Θα της δώσουμε το όνομα της κόρης του Αγαμέμνονα... Για κείνη μιλούσα σήμερα δυο ώρες στο σχολειό, θαρρείς κι ήξερα πως μια Ιφιγένεια θα με περιέμενε κι εμένα σαν γύριζα στο σπίτι μου...»

«Ας ελπίσουμε μόνο ότι δε θα χρειαστεί να τη θυσιάσεις κι εσύ, όπως την άλλη, την αρχαία», μουρμούρισε σκωπτικά η Ναταλία στο γαμπρό της και το ζευγάρι ξέσπασε σε γέλια.

Η μικρή άνοιξε το στοματάκι της σ' ένα άηχο χασμουρητό κι ύστερα, ησυχασμένη που ονοματίστηκε έστω και μ' ένα τόσο βαρύγδουπο όνομα, έκλεισε τα μάτια της κι αποκοιμήθηκε.

Δυόμισι χρόνια πέρασαν από κείνη τη μέρα της γέννησής της, ώσπου κάποτε έφτασε η ώρα της αναχώρησής. Ήταν ένα καυτό πρωινό του Ιούλη, δύο εβδομάδες μετά τη λήξη των μαθημάτων.

«Όλα εντάξει; Το ταξί φτάνει από λεπτό σε λεπτό...»

Η Χαρά έγενεψε καταφατικά στον Παύλο που της μιλούσε. «Όλα έτοιμα», κατένευσε και στράφηκε να φωνάξει τις κόρες της που στέκονταν σε μιαν άκρη, λίγο παραπέρα, μέσα στην ομήγυρη των συνομηλίκων τους που περίμεναν να τις αποχαιρετήσουν.

Ολόκληρο το βίος του ζευγαριού είχε χωρέσει στο μικρό τρίκυκλο που περίμενε φορτωμένο στην άκρη, έτοιμο να ακολουθήσει το ταξί που θα έπαιρνε μαζί του την οικογένεια ύστερα από πέντε ολόκληρα χρόνια. Επιτέλους, είχε αδειάσει μια θέση δασκάλου στο χωριό του Παύλου και της Χαράς κι είχε έρθει η ώρα να μετακομίσουν στο αδειανό από γονείς πατρικό σπίτι του Παύλου. Αφηναν για πάντα το παράξενο σπιτικό πάνω απ' το μύλο, το γουργουρητό του νερού που τόσο τους ξένιζε στην αρχή –μα τώρα ήταν σίγουρο πως θα τους έλειπε–, τους φίλους και τις παρτές όλων αυτών των χρόνων.

Κόσμος πολύς πέρασε να τους αποχαιρετήσει εκείνη τη ζεστή καλοκαιρινή μέρα, κόσμος που καθυστέρησε να πάει στα χωράφια του για τούτο το λόγο μονάχα. Το ζευγάρι ήταν ιδιαίτερα αγαπητό στους κατοίκους του χωριού κι ο αποχωρισμός δύσκολος για όλους. Τώρα μόνο ο παπάς κι ο πρόεδρος στέκονταν δίπλα στον Παύλο, περιμένοντας να κουνήσουν το χέρι στην οικογένεια, και τα κορίτσια που έσφιγγαν στην αγκαλιά τους την Αγγέλα και την Ελισάβετ με βουρκωμένα μάτια. Το ταξί φάνηκε στην άκρη του στενού, σπαρμένου με πέτρες χωματόδρομου ν' ανεβαίνει αγκομαχώντας την ανηφόρα. Σταμάτησε δίπλα τους κι ο Παύλος με τη Χαρά γύρισαν να σφίξουν τα χέρια των ανθρώπων που τους ξεπροβόδιζαν. Οι μεγάλες αποχαιρέτησαν με φιλιά και δάκρυα τις φίλες τους κι άρχισαν να επιβιβάζονται στο ταξί.

«Η μικρή; Πού είναι η μικρή; Μαζί σας δεν ήταν;» ακούστηκε πανικόβλητη η φωνή της Χαράς, όταν είδε τις μεγάλες να γνέφουν αρνητικά. «Της είπα να περιμένει δίπλα σας», επέμει-

νε η Χαρά κι ο Παύλος έψαξε με το βλέμμα το χώρο τριγύρω αναστατωμένος.

«Ιφιγένεια!» φώναξε, αλλά από πουθενά δεν ακούστηκε ήχος. «Έλα, μη μας καθυστερείς! Φεύγουμε...»

Είχε πειστώσει η μικρή τους, επειδή θα έφευγαν απ' το χωριό όπου είχε γεννηθεί, το χωριό που ήταν ολόκληρος ο μικρός της κόσμος. Δεν άκουγε κουβέντα κι έκλαιγε συνεχώς γκρινιάζοντας από τη μέρα που της το 'χαν ανακοινώσει. Και τώρα, καταπώς φαίνεται, είχε αποφασίσει να κάνει την επανάστασή της και κάπου είχε τρυπώσει μέσα στη φούρια της μετακόμισης και στην πολυκοσμία.

«Πάω στο σπίτι να ρίξω μια ματιά», έκανε ξέπνοη η Χαρά κι ανέβηκε τις σκάλες την ίδια ώρα που οι υπόλοιποι ξεχύνονταν τριγύρω για ψάξιμο. Ο Παύλος με την καρδιά να βροντοχτυπά μπήκε στο μύλο. Τούτο το ποταμάκι, παρόλο που δεν ήταν ιδιαίτερα μεγάλο, είχε νερά ορμητικά που καταρακούσαν με δύναμη, κι ήταν πάντα ο βασικός του φόβος. Ιδιαίτερα από τότε που μεγάλωσε λίγο η μικρή τους κόρη κι είχε αρχίσει να τριγυρνά, καθημερινά έδινε οδηγίες στη Χαρά να 'χει το νου της σε τούτο το διάολο. «Τη μικρή και τα μάτια σου», της έλεγε προτού αναχωρήσει για το σχολείο, κι η Χαρά χαμογελούσε με την αδυναμία που έδειχνε ο άντρας της στο μικρό, άτακτο πλασματάκι που σ' εκείνη έβγαζε την ψυχή αλλά στην αγκαλιά του καθόταν σαν αγγελούδι.

Ο ήχος του νερού, βροντερός, σκέπαζε τα πάντα εκεί μέσα. Μικρές σταλαγματιές έλουζαν όποιον πλησίαζε στο σημείο όπου το υγρό έπεφτε με δύναμη επάνω στη φτερωτή, που με τη σειρά της γύριζε τις μυλόπετρες. Ο Γιώργης, ο μυλωνάς, σε μια άκρη συνέχιζε τη δουλειά του αλευρωμένος πατόκορφα. Είχε βγει και τους είχε αποχαιρετήσει από νωρίς το πρωί κι ύστερα είχε στρωθεί στο άλεσμα του σταριού που τον περιέμενε. Παραπίσω, σ' ένα σκοτεινό σημείο του χώρου, τσουβάλια γεμάτα αλεύρι ορθώνονταν το ένα δίπλα στο άλλο και περιέμεναν το φόρτωμα στα ζώα. Φώναξε το όνομα του Γιώργη ο Παύλος, αλλά κατάλαβε ότι ο άντρας δεν τον είχε ακούσει κι έτσι πλησίασε να του μιλήσει. Ο Γιώργης σήκωσε το κεφάλι τρομαγμένος, όταν τον έπια-

σε απ' τον ώμο ο Παύλος, κι έγνεψε αρνητικά ακούγοντας την ερώτηση που του έκανε φωνάζοντας σ' αυτή του.

«Δεν το πήρε το παιδί το μάτι μου, δάσκαλε», αποκριθήκε. «Δε θα ήρθε από δω...»

Ο Παύλος γύρισε να φύγει με το πλάκωμα στην καρδιά να τον βαραίνει ακόμη περισσότερο, όταν έπιασε το μάτι του μια αδιόρατη κίνηση στο βάθος κι ένα ροζ χρώμα να φεγγοβολάει ανάμεσα στα καφετιά, γεμάτα αλεύρι τσουβάλια. Ένας στεναγμός ανακούφισης του ξέφυγε κι ένα χαμόγελο τρεμόπαιξε στα χείλη του. Αυτό το μικρό κομμάτι ροζ ύφασμα, που μαρτυρούσε την κρυψώνα της μικρής του επαναστάτριας, έφεξε ολόκληρη την ψυχή του.

Πλησίασε στη σκοτεινή γωνιά κάνοντας πως τάχα ψάχνει τριγύρω και φώναξε δυνατά: «Δεν πειράζει, Γιώργη μου, που δεν είδες την Ιφιγένεια, τι να γίνει... Εμείς, όμως, πρέπει να φύγουμε, το ταξί περιμένει. Ας μείνει εδώ μαζί σου, αφού δε θέλει να μας ακολουθήσει...» συμπλήρωσε και έκανε να φύγει μειδιώντας.

Η Ιφιγένεια πετάχτηκε απ' την κρυψώνα της έντρομη στο άκουσμα των λόγων του πατέρα της κι έτρεξε να τον αρπάξει απ' το πόδι. «Όχι!» ξεφώνισε κι ο Παύλος γύρισε να την κοιτάξει αυστηρά. Τα καστανά μαλλιά της ήταν πασαλειμμένα με αλεύρι και τα μάγουλα κι αυτά ασπρισμένα, με τα δάκρυα να έχουν αφήσει υγρά μονοπάτια επάνω στη λεπτή σκόνη.

«Παραλίγο θα σ' αφήναμε εδώ», την τρομοκράτησε. «Αυτό θέλεις; Να είσαι μακριά μας;»

Η μικρή έγνεψε αρνητικά εξακολουθώντας να κρατάει σφιχτά το πόδι του κι αυτός την άρπαξε στα δυνατά του χέρια και τη σήκωσε ψηλά πάνω στους ώμους του. Η Ιφιγένεια γαντζώθηκε απ' το λαιμό του κι έσκασε επιτέλους ένα μικρό χαμόγελο, καθώς έτρεχαν να επιβιβαστούν στο ταξί. Σε λίγο αποχαιρετούσε για πάντα το γενέθλιο χωριό.

Δεν ήταν ξένο στις μικρές το πατρικό χωριό, το ήξεραν· ιδιαίτερα οι μεγαλύτερες, από τις διακοπές των Χριστουγέννων, του Πάσχα, του καλοκαιριού. Υπήρχαν κι εκεί φίλοι, υπήρχαν συγ-

γενείς, παρόλο που ο κύκλος τους είχε γίνει φτωχότερος απ' όταν δυο χρόνια πριν είχαν μετοικήσει στα λιβάδια του παραδείσου με μικρή διαφορά ο ένας απ' τον άλλο ο παππούς και η γιαγιά τους, οι γονείς του Παύλου, εγκαταλείποντας τα αντίστοιχα επίγεια, όπου μοχθούσαν σ' όλη τους τη ζωή. Τους γονείς της Χαράς δεν τους θυμούνταν καθόλου, καθώς είχαν πεθάνει όταν η Ελισάβετ κι η Αγγέλα ήταν μωρά, όπως δε θυμόταν τώρα η Ιφιγένεια τους γονείς του πατέρα τους. Για κείνη παππούδες και γιαγιάδες ήταν μονάχα κάτι ασπρόμαυρες φιγούρες στις παλιές, κρεμασμένες στην κρεβατοκάμαρα των γονιών της, φωτογραφίες.

«Πού είναι η γιαγιά Ιφιγένεια;» ρωτούσε μερικές φορές, όταν της έλεγαν: «Αυτή είναι η γιαγιά Ελισάβετ με τον παππού Μιλτιάδη κι εκείνη η γιαγιά Αγγέλα με τον παππού Μιχάλη».

«Δεν υπάρχει γιαγιά Ιφιγένεια», της απαντούσαν οι αδελφές της κοιτάζοντάς την απ' υψηλό κι εκείνη κατέβαζε τα μούτρα που το δικό της όνομα ήταν δίχως γιαγιά. Κι όταν επέστρεφε ο Παύλος στο σπίτι, στρωνόταν στην αγκαλιά του κι απαιτούσε απαντήσεις για τούτο το γεγονός. Τότε εκείνος της διηγιόταν τη γέννησή της και τον τρόπο που της έδωσε τούτο το όνομα και η μικρή τον άκουγε μαγεμένη. Ακόμη κι όταν μεγάλωσε αρκετά κι είχε χωνέψει όλα τούτα τα γεγονότα, ακόμη και τότε πολλές φορές τού ζητούσε: «Πες μου, μπαμπά, πώς μου 'δωσες το όνομά μου, πες μου πώς γεννήθηκα» κι ο Παύλος τής έκανε το χατίρι χαμογελώντας.

«Εμένα ποτέ δε μου το ζητάει», σχολίαζε η Χαρά, κουνώντας το κεφάλι κι απορώντας με την ολοφάνερη αδυναμία της μικρής κόρης της στον άντρα της, αλλά δίχως να αισθάνεται ίχνος ζήλιας. «Λες κι εγώ δεν ήμουν παρούσα...»

Στο ψηλό, παλιό, πατρικό σπίτι του Παύλου συνέχισε το ζευγάρι τη ζωή του, στο σπίτι με τα πολλά σκαλοπάτια, όπως έλεγε η Χαρά που είχε κουραστεί να τα ανεβοκατεβαίνει. Από κάτω υπήρχε η μεγάλη αποθήκη, όπου ο πεθερός της, καθώς ήταν γεωργός, όσο ζούσε στρίμωνχε αλέτρια, κάρο, γεωργικά εργαλεία και θερίσματα, και πάνω το ευρύχωρο σπίτι με τη μεγάλη σαλοκουζίνα και τα δυο τεράστια υπνοδωμάτια που ο Παύλος τα χώρισε στη μέση κι έτσι πολλαπλασίασε τις κρεβατοκάμαρες.

«Ας έχει το κάθε κορίτσι μας τον δικό του χώρο», είπε στη Χαρά, «αρκετά στριμωχτήκαμε όλοι μας αυτά τα χρόνια που τριγυρίζαμε».

Κι εκείνη συμφώνησε.

Μέσα σ' αυτό το σπιτικό μεγάλωσε η Ιφιγένεια σχεδόν σαν μοναχοπαίδι. Η μεγάλη διαφορά ηλικίας που είχε με τις αδελφές της εμπόδιζε κάποιο στενότερο δέσιμο. Εκείνες της συμπεριφέρονταν με μια αφ' υψηλού ανεκτικότητα, αφού σαν μεγαλύτερες είχαν δικές τους φιλίες και ενδιαφέροντα. Την αγαπούσαν, δεν υπήρχε αμφιβολία γι' αυτό, με μια αγάπη βασισμένη στο αίμα που έρεε στις φλέβες τους. Αν ζήλευαν ενδόμυχα την αδυναμία που έδειχνε να απολαμβάνει η μικρή απ' τον πατέρα τους, δε διαμαρτυρήθηκαν ποτέ γι' αυτό. Άλλωστε, είχαν τη Χαρά να κρατάει τις ισορροπίες, να μοιράζει ακριβοδίκαια την αγάπη της. Η πατριική προσοχή του Παύλου ήταν εστιασμένη στα μαθήματά τους, στα πνευματικά τους ενδιαφέροντα. Η Χαρά φρόντιζε για τη σωματική τροφή κι ο Παύλος για την πνευματική. Λιτό το φαγητό στο σπίτι, όπως στα περισσότερα εκείνο τον καιρό, πλούσιο όμως σε βιβλία.

Η Ιφιγένεια έμαθε να διαβάξει μόλις τεσσάρων χρόνων. Ζήλευε αφόρητα την ενασχόληση του πατέρα τους με τις αδελφές της. Τα μαθήματά τους τον απασχολούσαν αρκετή ώρα και υπήρχαν επίσης οι τόμοι των λογοτεχνικών βιβλίων που κατέκλυζαν το σπίτι, με πολύωρες συζητήσεις να ακολουθούν τις αναγνώσεις. Έτσι κι εκείνη τους ζάλιζε με τις ερωτήσεις της, ώσπου έμαθε να συλλαβίζει. Στρωνόταν τότε κατάχαμα, πάνω στις χρωματιστές κουρελούδες, πιάνοντας στα μικρά χέρια της τους δερματόδետους τόμους που περιέμεναν τους αναγνώστες σε στοίβες, και ψέλλιζε τους τίτλους των βιβλίων. Άλλοτε καταλάβαινε τι σήμαιναν, άλλοτε, πάλι, όχι. Κάποιες φορές την τρώμαζαν κιόλας. Όπως εκείνη τη μέρα που έπεσε στα χέρια της το βιβλίο του Έρνεστ Χέμινγκουεϊ *Για ποιον χτυπά η καμπάνα*. Συλλάβισε αργά τον τίτλο κι ύστερα προχώρησε στο μικρό κείμενο που υπήρχε τυπωμένο στο εξώφυλλο: *Γι' αυτό μη ρωτήσεις ποτέ για ποιον χτυπά η καμπάνα· χτυπά για σένα*, έγραφε κάτω από τον τίτλο και η Ιφιγένεια τρώμαξε. Ήξερε για τον πένθιμο ήχο της καμπάνας, είχε ρωτήσει κι

είχε μάθει τι σήμαινε. Ο θάνατος, βέβαια, ακόμα ήταν κάτι ακαθόριστο για κείνη, ωστόσο τρομακτικό. Από κείνη τη μέρα και για χρόνια μετά, στο άκουσμα της πένθιμης κρούσης, κρυβόταν σε κάποια γωνιά κι έκλεινε τ' αυτιά της ψελλίζοντας: «Δε ρωτάω... δε ρωτάω...» θαρρείς κι αν ρωτούσε, ο χάροντας θα έπαιρνε την ίδια αντί για τον νεκρό που κειτόταν στην εκκλησιά.

Προστατευμένα μεγάλωσαν στο όμορφο σπιτικό τους τα τρία κορίτσια. Διάβαιναν τα χρόνια κάτω απ' τις φτερούγες του Παύλου και της Χαράς δίχως ποτέ να χρειαστεί να αντιμετωπίσουν το σκληρό πρόσωπο της ζωής, όπως συνέβαινε με κάποιους από τους συνομηλίκους τους. Εννέα χρόνων ήταν η Ιφιγένεια, όταν ήρθε για πρώτη φορά αντιμετώπι με το θάνατο, τότε που η φίλη της η Μαρία έχασε τον πατέρα της. Ένα θάνατο που δεν την άγγιζε άμεσα, ένα χαμό που δεν τον καταλάβαινε. Όπως δεν τον καταλάβαινε εκείνη τη μέρα κι η κόρη του νεκρού, που έστεκε αμίλητη ανάμεσά τους στην αυλή του σπιτιού.

«Πώς φαίνεται, άραγε, ένας πεθαμένος;» ρώτησε κάποια στιγμή ένα αγόρι της παρέας και κοιτάχτηκαν όλοι τους σιωπηλοί.

Κανένας δεν τόλμησε να διανύσει την απόσταση που τους χώριζε απ' την αυλή μέχρι το σαλόνι του σπιτιού, όπου θα έπαιρναν την απάντηση σε τούτο το ερώτημα· ούτε καν η κόρη του νεκρού.

Κι αν πάθει κάτι κι ο δικός μου μπαμπάς; σκεφτόταν από τότε η Ιφιγένεια και τούτη η έγνοια είχε γίνει ο χειρότερος εφιάλτης της. Τον απόδιωχνε πανικόβλητη όποτε εμφανιζόταν, προσπαθώντας να ξεγελάσει τον εαυτό της, και θαρρούσε πως έτσι θα ξεγελούσε και τη μοίρα για να είναι επιεικής μαζί της. Είχε σταθεί τυχερή μέχρι τότε, καθώς δεν είχε βιώσει θανάτους κοντινών της, αγαπημένων προσώπων κι απώλειες δυσβάσταχτες. Έβλεπε πάντα από μια απόσταση ασφαλείας να συμβαίνουν αυτά σε άλλους. Μα εκείνη τη μέρα φαίνεται πως είχαν τελειώσει πια τα ψέματα. Όλα όσα μέχρι τότε συνέβαιναν σε τρίτους, οι θάνατοι, οι αρρώστιες, οι απώλειες, είχε έρθει η στιγμή να τα γευτεί κι η ίδια.

Ετούτος ο ιδιότυπος ομφάλιος λώρος είχε φτάσει η ώρα βίαια να κοπεί.

3

Ο σμίξεται η καρδιά τα δύσκολα· τα πιάνει προτού ο λογισμός τα εδραιώσει για τα καλά με τη δική του σφραγίδα. Έτσι κι η καρδιά της Ιφιγένειας κατάλαβε, ανατρίχιασε· κι όχι δίχως λόγο. Πραγματικά, η αλλαγή στη ζωή τη δική της, της οικογένειάς της και των γονιών της ήταν καταλυτική. Έφτασε μόνο μια μικρή «φωτογραφία», για να συγκλονιστεί ο κόσμος τους. Αυτό το αγκάθι που σκάλωνε στα σωθικά της κάθε φορά, σαν συλλογιόταν ότι περνούσαν τα χρόνια και οι γονείς της μεγάλωναν, αυτό που προσπαθούσε να προσπερνά βουκαλίζοντας τον εαυτό της με σκέψεις όπως *Μα είναι μικροί ακόμη, μόλις πενήντα ή εξήντα*, ήρθε και τη διαπέρασε με όλη του τη μανία, καθώς διαισθανόταν πως τελείωνε η ζωή όπως τη γνώριζε μέχρι εκείνη τη μέρα· η ζωή της χαϊδεμένης κόρης, της τριανταπεντάχρονης γυναίκας, που, αν και έγινε σύζυγος και μητέρα, δεν απογαλακτίστηκε, δεν έμαθε να βασίζεται αποκλειστικά στις δυνάμεις της.

Τη μέρα του Γενάρη που ο Σοφοκλής τούς ανακοίνωσε τα νέα με λεπτομέρειες η Ελισάβετ κοίταξε με νόημα την Ιφιγένεια, όμως δεν άρθρωσε λέξη. Η τελευταία θυμήθηκε τις άπειρες φορές που προσπάθησε η αδελφή της να την προετοιμάσει για τούτη τη στιγμή, τότε που έφερνε τη συζήτηση στις συνέπειες που έχει το διάβα του χρόνου σ' όλα τα πλάσματα· συνέπειες που κανένας δεν επρόκειτο ποτέ να αποφύγει.

«Κάνεις σαν να μην πρόκειται να πεθάνουν ποτέ οι γονείς μας», της έλεγε τότε. «Χώνεψέ το, Ίφι, δε θα είναι για πάντα μαζί μας... Έχουν περάσει κιόλας τα εξήντα πέντε».

«Μη μιλάς έτσι», την ικέτευε εκείνη κι έκλεινε με τα χέρια τ' αυ-

τιά της, νομίζοντας πως έτσι θα βούλωνε και τ' αυτιά του χάρου. «Ακόμη μικροί είναι... Μέχρι τα ενενήντα έχουν μπροστά τους...»

«Ε, δεν είμαστε με τα καλά μας, μου φαίνεται», αγανακτούσε απαυδισμένη με το στρουθοκαμηλισμό της αδελφής της η Ελισάβετ. «Ποια ενενήντα μού λες; Πόσοι άνθρωποι φτάνουν στα ενενήντα;»

«Οι δικοί μας θα φτάσουν», ήταν η στερεότυπη απάντηση που ερχόταν απ' τα χείλη της Ιφιγένειας και ανάγκαζε την Ελισάβετ πλέον να παραιτηθεί.

Είδε τα ρουφηγμένα απ' τον πυρετό μάτια της Ιφιγένειας, τα δάκρυα να κυλούν επάνω στα χλωμά της μάγουλα, όταν τα λόγια είχαν πια ειπωθεί και κανένας δεν μπορούσε να τα αμφισβητήσει, και σφίχτηκε η καρδιά της. Αυτή ήταν πάντα πιο ρεαλιστρια, πιο ψυχρή, θα μπορούσε ν' αντιμετωπίσει όσα έρχονταν. Μα η μικρή; Ήξερε πόση αδυναμία είχε στον πατέρα τους, μια σχέση που δεν είχε μαζί του ούτε η Αγγέλα ούτε εκείνη. Θα το άντεχε το βάρος; Θα μπορούσε να το σηκώσει ή θα λύγιζε σαν τα κλαριά του έλατου που χτυπούσαν εκείνη τη στιγμή το τζάμι, γερμένα απ' το βάρος του χιονιού; Στάθηκε για λίγο σκεπτική, εξακολουθώντας να έχει το βλέμμα καρφωμένο στην Ιφιγένεια. Προσπάθησε να βρει κάτι να πει, να της δώσει κουράγιο, να την παρηγορήσει και μαζί της να παρηγορηθεί κι η ίδια. Όσο κι αν έδειχνε να πατά και με τα δυο της πόδια γερά στη γη, τέτοιες στιγμές θέλει η ψυχή ξαλάφρωμα κι ανάσα. Τη βοήθησε ο σκεπτικισμός που συνήθιζε να επιδεικνύει στα πάντα.

«Δεν είμαι καθόλου σίγουρη πως η κατάσταση είναι αυτή που περιγράφουν οι γιατροί», μίλησε τελικά. «Ξέρω περιπτώσεις που οι προβλέψεις των γιατρών αποδείχτηκαν τόσο ορθές, όσο τα χαρτιά μιας χαρτορίχτρας. Και ξέρεις σε πόση υπόληψη τα έχω αυτά, μικρή...»

«Αλήθεια, Ελισάβετ;» άρπαξε η Ιφιγένεια τη γέφυρα της ελπίδας που της έριχνε η αδελφή της, θέλοντας να απαλύνει τη ζοφερή πραγματικότητα με οποιοδήποτε τρόπο. «Πιστεύεις, δηλαδή, πως υπάρχει ενδεχόμενο να εξελιχτούν όλα διαφορετικά ή το λες μονάχα για να με παρηγορήσεις;»

«Πραγματικά το πιστεύω, Ιφιγένεια», επανέλαβε πειστικά η Ελισάβετ, πιάνοντας το χέρι της και χαϊδεύοντάς το. «Τίποτα δεν έχει κριθεί ακόμη, τίποτα απ' όλα αυτά δεν είναι οριστικό».

«Μου φαίνεται πως δεν ακούσατε λέξη απ' ό,τι είπα», ξεφύσηξε ο Σοφοκλής αγανακτισμένος κι απ' τις δυο τους που έδειχναν να αμφισβητούν τη διάγνωση δίχως λόγο. «Ο γιατρός είπε ότι στο πόδι, εκεί όπου υπήρχε το παλιό πρόβλημα, έχει σχηματιστεί όγκος από μετάσταση κι ότι κάπου στα κύρια όργανα βρίσκεται ο πρωτογενής. Πάνω από εξάμηνο δεν πηγαίνει ο άνθρωπος κάτω από τέτοιες συνθήκες. Καλά θα κάνετε να αρχίσετε να το παίρνετε απόφαση και να ειδοποιήσετε την Αγγέλα».

«Ας μην την ξεσηκώσουμε ακόμη», αντέδρασε η Ελισάβετ αποφεύγοντας το βλέμμα του. «Πού να έρχεται τώρα απ' την Αθήνα! Άσε να περάσουν λίγες μέρες, να δούμε τι θα μας πούνε κι απ' το νοσοκομείο...»

«Εγώ, πάντως, αν ήμουν στη θέση της, θα ήθελα να το ξέρω», σχολίασε εκείνος σκυθρωπά. «Κάντε όμως όπως νομίζετε. Εγώ, ό,τι είχα να πω το είπα. Άλλωστε, δικός σας πατέρας είναι».

Η Χαρά είδε το κοράκι να στέκεται στην άκρη της βεράντας παρακολουθώντας την αδιάλειπτα. Τα μαύρα του μάτια, ίδια χάντρες ζωντανές, την κάρφωναν μ' έναν τρόπο που της έφερνε αμηχανία. Ήθελε να το πλησιάσει και χτυπώντας τα χέρια της να το υποχρεώσει σε άτακτη φυγή, διαλύοντας έτσι και τα δυσάρεστα συναισθήματα που της προκαλούσε, μα ήταν αδύνατο να κινηθεί. Θαρρείς και ήταν πρόκες τούτα τα μάτια, πρόκες που μπήγονταν σε χέρια και πόδια, ακινητοποιώντας την, όπως εκείνες του Ιησού επάνω στο Σταυρό.

«Μη χειρότερα!» κατάφερε μόνο να ψελλίσει, κι εκείνο, ακούγοντας τα αγνά της λόγια, φτερούγισε επάνω στο σίδερο και στράφηκε προς το δρόμο. Έκανε να πάρει μιαν ανάσα, όταν το είδε να στρέφει τον κατάμαυρο λαιμό του πάνω στο κορμί του και να την κοιτάζει και πάλι επίμονα, καλώντας τη λες να το ακο-

λουθήσει. Πέταξε αργά και στάθηκε στη μέση του δρόμου να την περιμένει. Ήταν ανώτερο από τις δυνάμεις της· το ακολούθησε.

Τα βήματά της ανάλαφρα, αιθέρια, θαρρείς και πετούσε κι αυτή σαν το πουλί μπροστά της. Κόσμος πολύς στο δρόμο, μα ήταν κόσμος άγνωστος, αδιάφορος. Δε στράφηκε να ρίξει ούτε μια ματιά, γιατί φοβήθηκε πως θα το χάσει. Την έτρωγε τώρα η περιέργεια, τη μαγνήτιζε η σκέψη πως κάτι σημαντικό θα της φανέρονε...

Έστριψαν σ' ένα μονοπάτι αφήνοντας πίσω τους το πλήθος. Εδώ δεν υπήρχε ψυχή, μα στο τέρμα του δρόμου φωνές ακούγονταν, φωνές που όσο εκείνη και το κοράκι πλησίαζαν τόσο δυνάμωναν. Σαν τραγούδι έμοιαζαν τούτες οι φωνές ή μήπως όχι; Τώρα πια έφταναν ολοκάθαρα στ' αυτιά της: «Ζώγααα, Ζώγααα, βγάλε το φουστάνι σου...» Παιδικές φωνές, δυνατές, γέλια και χάχανα τρελά.

Τα είδε στρίβοντας στο επόμενο δρομάκι. Είχαν περικυκλώσει και πάλι τη γριά Ζωγραφιά και την κοροΐδευαν, τραβώντας το φουστάνι της και σκίζοντάς το στις άκρες. Εκείνη, άλλοτε γελώντας κι άλλοτε μισοκλαίγοντας, προσπαθούσε να τα κυνηγήσει, μα δεν τα κατάφερε παρά μονάχα γυρνούσε γύρω τριγύρω σαν σβούρα. Σφίχτηκε η καρδιά της. Το κοράκι φτερούγισε τρελά πάνω από το κεφάλι της γριάς κι ύστερα κούρνιασε στο κλαδί ενός δέντρου εκεί δίπλα.

«Παλιόπαιδα!» φώναξε η Χαρά θυμωμένη κι όρμησε πάνω τους με φόρα.

Εκείνα διαλύθηκαν σαν φαντάσματα, εξαϋλώθηκαν σε κλάσματα δευτερολέπτου κι έγιναν άφαντα, αφήνοντας πίσω τους μονάχα τον απόηχο του γέλιου τους. Βοήθησε τη γριά να σταθεί όρθια, που στο μεταξύ είχε πέσει κάτω, μέσα στη σκόνη που σήκωνε στους δρόμους το άνυδρο καλοκαίρι, προσπαθώντας να μη δείξει ότι ενοχλήθηκε από τη δυσωδία που αναδιδόταν απ' τα βρόμικα, σκισμένα ρούχα της· σκισμένα όπως το δόλιο το μυαλό της.

Σοβαρή και μετρημένη γυναίκα στα νιάτα της η Ζωγραφιά, είχε αναθρέψει μονάχη έξι κουτσούβελα, καθώς ο άντρας της είχε πάρει τα βουνά με τον Εμφύλιο κι είχε αφήσει εκεί τα κο-

καλάκια του να ξασπρίζουν άθαφτα και ξεχασμένα σε κάποια χαράδρα. Η Ζωγραφιά, ξεχασμένη κι εκείνη απ' όλους τους συγγενείς, μια και ήταν η γυναίκα του κομμουνιστή και τα παιδιά της τα κομμουνιστάκια, θαρρείς κι είχε αρρώστια κολλητική, ανάθρεψε φτύνοντας αίμα τα έξι βλαστάρια της. Κι αυτά, σαν μεγάλωσαν, έριξαν μια μούτζα συγυρισμένη σ' αυτήν και τη στενόμυαλη ελληνική μικροκοινωνία τους, που άλλο δεν ήξερε από το να σταμπάρει και να ταμπελάρει, και ξενιτεύτηκαν όλα. Δε γύρισαν ποτέ, δε νοιάστηκαν ποτέ για τίποτε απ' όσα άφησαν πίσω τους. Ούτε καν για τη μάνα που τα μεγάλωσε. Μονάχα κάποιες κάρτες έρχονταν πότε πότε στην αρχή, με φωτογραφίες από όμορφα μέρη και κτίρια της Αυστραλίας και της Αμερικής, ώσπου σταμάτησαν κι αυτές.

Η Ζωγραφιά συνέχισε τη μοναχική, μετρημένη ζωή της, μέχρι τη μέρα που άρχισε να χάνει τα λογικά της. Τα γεράματα της είχαν φέρει καινούργια δεινά, μα εκείνη για πρώτη φορά στη ζωή της έδειχνε ευτυχισμένη. Γελούσε δυνατά τριγυρίζοντας στους δρόμους, προκαλώντας για πρώτη φορά τον οίκτο των συγχωριανών της, πεινασμένη, ρακένδυτη και άπλυτη, μα με μυαλό ξένοιαστο κι αβασάνιστο. Έτρωγε μονάχα όταν κάποια πονόψυχη, σαν τη Χαρά, της έβαζε ένα πιάτο φαγητό, έπινε καφέ όποτε της έφτιαχναν κι ύστερα έφευγε εν ριπή οφθαλμού για το επόμενο σουλάτσο της. Μονάχα τα παιδιά, αυτά μονάχα της προκαλούσαν κάποια δάκρυα ανάμεικτα με γέλιο.

Τώρα ξέφυγε απ' τα χέρια της Χαράς γελώντας κι εξαφανίστηκε σαν νεαρή κοπελίτσα στην κατηφόρα. Εκείνη απόμεινε με τα χέρια στον αέρα, άδεια πια μετά τη βιαστική αναχώρηση της γριάς, κι ύστερα σήκωσε τα μάτια στον ουρανό. Είχε μαυρίσει στα ξαφνικά μ' ένα χρώμα που περισσότερο έμοιαζε μελανί παρά γκριζο, ένα χρώμα οδυνηρά πένθιμο. Η ματιά της έπιασε το κοράκι να φεύγει απ' το κλαδί του και να φτερουγά και πάλι στη μέση του δρόμου. Ζυγίστηκε για λίγο εκεί κι έκανε στροφή απότομη τινάζοντας τα φτερά του. Ακολούθησε τη διαδρομή της γριάς Ζώγας κι η Χαρά τη δική του.

Το πανηγύρι είχε στηθεί στη μέση της πλατείας. Ο κόσμος

πλημμύρα· δεν είχε μέρος να σταθείς. Μυρουδιές από μαλλί της γριάς και σουβλάκι πλανιόνταν στον αέρα ανακατεμένες με την οσμή υγρού χώματος, παρόλο που δεν είχε πέσει ακόμη μίτη σταγόνα. Οι κούνιες στην άκρη της πλατείας φορτωμένες παιδιά ανεβοκατέβαιναν. Το καρουζέλ με τα άσπρα χαμογελαστά άλογα γύριζε αδιάκοπα κι ένα κακαριστό γέλιο σκέπαζε τα πάντα. Και τότε την είδε. Τα μαύρα της ρούχα ανέμιζαν στον αέρα, καθώς ήταν καθισμένη σ' ένα πανέμορφο άλογο με κόκκινα χαλινάρια και στριφογύριζε μαζί μ' εκείνο. Το φαφούτικο στόμα της ήταν ορθάνοιχτο και φαινόταν τα δόντια της, άλλα πεσμένα, άλλα σάπια, όταν πια ο παροξυσμός του γέλιου είχε φτάσει στο απόγειό του.

«Σταματήστε, επιτέλους! Δεν τη βλέπετε; Κατεβάστε την!» άνοιξε το στόμα να φωνάξει, αλλά οι φωνές εγγλωβίστηκαν στο μυαλό της κι έμειναν εκεί. Το κοράκι φτερούγισε μπροστά στο πρόσωπό της· της μαύρισε τα μάτια που τα 'κλεισε ασυναίσθητα. Όταν τα άνοιξε, είδε πως δε βρισκόταν πια στην άκρη του δρόμου, αλλά ήταν σκαρφαλωμένη πάνω στο καρουζέλ που γύριζε σαν δαιμονισμένο. Αρπάξε τρομαγμένη τα κόκκινα χαλινάρια, γαντζώθηκε επάνω τους κι επάνω στο λαϊμό του αλόγου. Το πλήθος δε φαινόταν πουθενά, είχε εξαφανιστεί ως διά μαγείας· μονάχα ο μαύρος ουρανός έστεκε από πάνω της. Κοίταξε τα χέρια της κι ύστερα τα ρούχα της· χέρια γερασμένα, γεμάτα φλέβες, είχαν αντικαταστήσει τα δικά της και το λουλουδάτο της φόρεμα είχε αλλαχθεί με ένα σκισμένο μαύρο. Η μυρουδιά της χρονίας απλυσιάς την έπνιξε, καθώς άνοιξε το στόμα να πάρει ανάσα, κι ένα δόντι απουπάστηκε κι έπεσε. Ούρλιαξε με όλη της τη δύναμη, καθώς κατάλαβε πως είχε μεταμορφωθεί από Χαρά σε Ζώγα, και το κοράκι, η μόνη άλλη ζωντανή ψυχή γύρω της, έκρωξε και χάθηκε στον σκοτεινό ουρανό.

Εύπνησε με την καρδιά να χτυπά σαν τρελή, μούσκεμα στον ιδρώτα, παρ' όλο το ψύχος που επικρατούσε στην κάμαρη, αφού το καλοριφέρ το είχαν χαμηλώσει στη διάρκεια της νύχτας όπως πάντα. Τα χέρια της έτρεμαν και μικροί λυγμοί τάρραζαν το στήθος της. Αισθάνθηκε κάποιον να σαλεύει δίπλα της. Γύρισε και

στο φως του χειμωνιάτικου πρωινού που τρύπωνε απ' τα κλειστά παντζούρια είδε τα γκριζα μαλλιά του Παύλου κι αφουγκράστηκε τη ρυθμική ανάσα του. Έκλεισε τα μάτια με ανακούφιση. Δόξα τω Θεώ! Ένα όνειρο ήταν μονάχα, ένας επιάλληλος! Πώς της είχε έρθει τώρα να ονειρευτεί τη γριά Ζωγραφιά και το περιστατικό με το καρουζέλ που είχε γίνει εδώ και πολλά χρόνια;

Σηκώθηκε αθόρυβα κι άρχισε να ετοιμάζει το σάκο με τα ρούχα τους. Σήμερα ήταν η μέρα που ο Παύλος της θα έμπαινε στο νοσοκομείο για το πόδι του. Εντυχώς, τίποτα πιο σοβαρό δε συνέβαινε!

Εκείνη η λευκοντυμένη μέρα αποδείχθηκε η μέρα που ξεκίνησε ο Γολγοθάς τους. Από νοσοκομείο σε νοσοκομείο κι από εξετάσεις σε εξετάσεις η Ιφιγένεια κι η Ελισάβετ άκουσαν κάθε λογής συμπεράσματα, κάθε λογής γνωματεύσεις. Όλες όμως συμφωνούσαν σε ένα: ο χρόνος που απέμενε στον πατέρα τους ήταν, στην καλύτερη περίπτωση, κάποιοι μήνες. Χρόνος που μπορούσε πια να μετρηθεί, που προχωρούσε αντίστροφα.

Αδυνατούσε να διαχειριστεί τα πρωτόγνωρα συναισθήματά της η Ιφιγένεια, τον πόνο που ήρθε και θροναίστηκε στα σωθικά της αμετακίνητος μέσα στην παντοδυναμία του. Πάνω στην απελπισία της ξαναθυμήθηκε τις σχέσεις που είχε μικρή με τον Θεό, σχέσεις που τα ευτυχισμένα χρόνια τις είχε λησμονήσει, και γύριψε παρηγοριά ανακαλώντας στη μνήμη της τις αυστηρές βυζαντινές μορφές που όμως η καλοσύνη της ματιάς τους ηρεμούσε την ψυχή.

«Θεέ μου», ψέλλιζε μυστικά, ξενυχτώντας με τα μάτια πλημμυρισμένα δάκρυα. «Σε παρακαλώ! Βοήθησέ μας! Δώσε μας λίγο χρόνο να προετοιμαστούμε, να συνειδητοποιήσουμε τον αποχωρισμό που έρχεται... Είναι τόσο σκληρό, τόσο άδικο, τόσο απότομο...»

Έκρυβε το πρόσωπό της στο μαξιλάρι και ρουφούσε την αλμύρα των δακρύων της βουβά, με άηχα αναφιλητά, μην τύχει και την ακούσει στο σκοτάδι της νύχτας ο άντρας ή κάποιο απ' τα παιδιά της. Η πόρτα όμως της επικοινωνίας μαζί Του παρέμενε κλειστή. Ίσως γιατί τούτη η επικοινωνία ερχόταν μονάχα στις δύσκολες ώρες και φαινόταν να προέρχεται από λόγους συμφέ-

ροντος. Πιθανόν είχε βαρεθεί κι Αυτός να λαμβάνει τέτοιες ιδιοτελείς ικεσίες απ' τους ανθρώπους, λόγια που έβγαιναν απ' τα χείλη μονάχα την ώρα της ανάγκης, την ώρα του πόνου. Έτσι η Ιφιγένεια έσφιγγε την απαρηγόρητη καρδιά της και ξεκινούσε για ακόμη μια μέρα που θα την έφερνε πιο κοντά στην απώλεια του πατέρα της, πιο κοντά σε μια ζωή δίχως εκείνον.

Ένα βροχερό πρωινό, εντελώς ξαφνικά κι απροειδοποίητα, εμφανίστηκε κι ο γαμπρός τους, ο Σπύρος, στο νοσοκομείο. Μόνος. Επίσκεψη αστραπή.

«Πού είναι η Αγγέλα;» τον ρώτησε η Ελισάβετ ξαφνιασμένη, σαν τον είδε να εμφανίζεται ολομόναχος.

«Δεν μπορούσε να έρθει. Τα παιδιά θέλουν φροντίδα», αποκρίθηκε κοφτά εκείνος και δεν τόλμησαν οι δυο αδελφές να ρωτήσουν τίποτε άλλο. Άλλωστε, δε σήκωνε πολλά πολλά ο Σπύρος. Χρόνια ολόκληρα αστυνομικός είχε το τουπέ του ανθρώπου της εξουσίας, αυτού που η στάση κι η κουβέντα του μαρτυρούσαν ότι νόμος ήταν μονάχα ο ίδιος. Η Ελισάβετ υποψιαζόταν ότι η αδελφή τους τον έτρεμε –κι ίσως είχε γνωρίσει όχι το χάδι μα τη δύναμη της παλάμης του–, η Αγγέλα όμως ποτέ δεν είχε επιβεβαιώσει τις υποψίες της. Όχι ότι είχε και πολλές ευκαιρίες να βρεθεί μονάχη με τις αδελφές της από τότε που ο Σπύρος πήρε ολόκληρη την οικογένεια και τους κουβάλησε στην Αθήνα μέσα σε μια νύχτα δίχως κάποια ειδοποίηση πρώτα. Μαύρισε η καρδιά της Χαρούλας, όταν έχασε μέσα σε μια στιγμή την κόρη και τα εγγόνια της, που μεγάλωναν μέχρι τότε μαζί τους. Τα χιλιόμετρα που τη χώριζαν τώρα πια απ' τα παιδιά της φαίνονταν ατελείωτα, σαν λόγια δίχως τέλος.

«Ποια παιδιά; Ολόκληρα παλικάρια είναι ο Πάνος κι ο Χρήστος», θα του έλεγε αν τολμούσε εκείνη τη στιγμή η Ελισάβετ, όμως δε μίλησε. Τι θαρρούσαν οι Αθηναίοι; Ότι τα δικά τους δεν ήταν παιδιά, που ήταν και μικρότερα; Κι άντε, τα δεκαεφτάχρονα δίδυμά της ήταν κάπως μεγάλα: τα μικρά της Ιφιγένειας που ήταν μόλις δώδεκα και δεκατριών; Απλώς και μόνο πορεύονταν τούτες τις δύσκολες μέρες, αφού οι γονείς τους μοιράζονταν ανάμεσα στη δουλειά και στο νοσοκομείο. Δεν έβγαλε όμως τσιμου-

διά η Ελισάβετ, δεν άνοιξε τα λαλίστατα χείλη της. Γιατί κάποια πράγματα μπορεί να τα σκέφτεται κανείς, όμως χρειάζεται μεγάλο θάρρος για να τολμήσει να τα ξεστομίσει. Κι εκείνη έκανε το περιβόητο θάρρος της κάτω απ' το σκαίο βλέμμα του Σπύρου.

Δεν πέρασε πολύς καιρός κι οι περιστάσεις άρχισαν να απαιτούν αποφάσεις, οι οποίες έπρεπε να παρθούν σε οικογενειακά συμβούλια, κολοβά όμως, μια και η Χαρά βρισκόταν σε πλήρη άγνοια κι η Αγγέλα χιλιόμετρα μακριά. Ελισάβετ, Ιφιγένεια, Σοφοκλής και Γιάννης άκουγαν τα νέα απ' τα χείλη των γιατρών που έμοιαζαν με δελφικό χρησμό και προσπαθούσαν να αποφασίσουν τι να κάνουν. Κι ενώ εκείνοι συνέχιζαν τα οικογενειακά συμβούλια, ο Παύλος και η Χαρούλα ζούσαν μέσα στην άγνοια. Αχ, αυτή η άγνοια! Πόσο ευλογημένη είναι μερικές φορές, πόσο γλυκιά κι αξιοζήλευτη!

«Μακάρι κι εγώ να μη γνώριζα τίποτα», μονολογούσε η Ιφιγένεια καμιά φορά, όταν απόμεινε μονάχη, με το βλέμμα στυλωμένο στο κενό. «Μακάρι να μη μου το είχαν πει, Θεέ μου!»

Κι ύστερα ντρεπόταν, όταν καταλάβαινε πόσο εγωιστικό ήταν αυτό, πόσο παιδιάστικη θα φάνταζε στους άλλους η συμπεριφορά της, αν μπορούσαν να διαβάσουν τις σκέψεις της. Μα αυτές, καλά κρυμμένες στα φυλλοκάρδια της, δεν έβγαιναν παρά μονάχα σαν φαντάσματα τις ώρες που ήταν μόνη κι ύστερα πάλι έτρεχαν και κρύβονταν στα μύχια της καρδιάς της, μην τύχει και τις «διαβάσουν» οι άλλοι. Και ξεπρόβαλλαν μόνο τις μικρές ώρες, τις ώρες της σκληρής μοναξιάς, όταν ο άνθρωπος ξαγρυπνά τυραννισμένος απ' τα βάσανά του. Τότε έρχονταν και οι τύψεις και χτυπούσαν κι αυτές με τη σειρά τους την πόρτα της συνείδησης. Κι εκεί που έκλαιγε βουβά, αποκαμωμένη απ' τα πρωτόγνωρα συναισθήματα που βίωνε, περνούσαν τα διλήμματα κι οι αμφιβολίες απ' το μυαλό της. Από πού αντλούσαν το δικαίωμα να κρύβουν απ' τον πατέρα τους την αλήθεια, όταν μάλιστα αυτή η αλήθεια αφορούσε την ίδια του την ύπαρξη, τον επικείμενο θάνατό του, και μετρούσε σαν το κομπολόι τις μέρες που του απέμεναν να ζήσει; Δεν έπρεπε να αποφασίσει ο ίδιος πώς θα τις περάσει, με ποιον τρόπο θα τις ξεοδέψει; Στέρεψε πια η βρύ-

ση της ζωής του κι αυτές οι μέρες ήταν οι τελευταίες της σταγόνες. Δε δικαιούνταν να είναι ο ίδιος διαχειριστής της κάθε σταλαγματιάς;

«Μήπως πρέπει να του το πούμε;» ρώτησε μια μέρα την Ελισάβετ, ξενυχτισμένη και πάλι απ' την αγωνία. «Αν ο χρόνος που του απομένει είναι τόσο λίγος... Ξέρω κι εγώ... δεν το βρίσκω σωστό...»

«Αστειεύσαι;» την έκοψε εκείνη. «Να χάσει και το θάρρος που έχει και την υπομονή με την οποία αντιμετωπίζει όλες αυτές τις εξετάσεις και τα τρεξίματα; Ας τον αφήσουμε προς το παρόν να πιστεύει ότι το πρόβλημα είναι μόνο εκείνο, το παλιό του, κι αργότερα βλέπουμε...»

Τίποτα όμως δεν μπορούσε να κάνει τις τύψεις που την έπνιγαν να σιγήσουν, τίποτα δεν είχε τη δύναμη να τις αποκοιμίσει.

Και ποιοι είστε εσείς που παίρνετε αποφάσεις για λογαριασμό του; ρωτούσε μια φωνή μέσα της πολύ επίμονα, μια φωνή που ήθελε να την προστάξει να πάψει, ήξερε όμως πως δεν είχε τη δύναμη να τη φιμώσει. *Από πού πήρατε το δικαίωμα αυτό; Δεν πρέπει μόνος του να αποφασίσει πώς θα περάσει τους τελευταίους μήνες της ζωής του; Μήπως θαρρείτε πως έχετε να κάνετε μ' έναν αδύναμο άνθρωπο που δεν έχει κουράγιο να κουμαντάρει τις φουρτούνες της ζωής του; Δική του είναι, που να πάρει! Δική του! Τι το παίζετε εσείς; Θεοί; Ατελείωτες φάνταζαν αυτές οι ερωτήσεις κι όσο της τριβέλιζαν μυαλό και καρδιά, τόσο αδυνατούσε να δώσει απαντήσεις.*

«Και η μαμά; Αυτή δεν πρέπει να ξέρει;» έθεσε πάλι μια από κείνες τις γεμάτες αγωνία μέρες το ερώτημα η Ιφιγένεια. «Δεν πρέπει να την προετοιμάσουμε ψυχολογικά;»

«Α, όχι, με τίποτα! Και κοίτα, κακομοίρα μου, μη σου ξεφύγει κουβέντα!» την προειδοποίησε αυστηρά η Ελισάβετ. «Θα κλαίει συνέχεια κι ο πατέρας θα τα καταλάβει όλα! Δε θα καταφέρει να του κρυφτεί!»

Πράγματι, ένα διάφανο κρύσταλλο ήταν η καημένη η Χαρούλα μπροστά στον Παύλο της, το γνώριζαν όλοι αυτό. Λες κι η καρδιά της διακρινόταν μέσα στα στήθια της, κάτω από σάρκες

και υφάσματα, ανοιχτό βιβλίο στα μάτια του αγαπημένου της. Έτσι η Ιφιγένεια σόπαινε, παίζοντας θέατρο μπροστά στους γονείς τους όσο καλύτερα μπορούσε. Αν ήταν να γλιτώσει από μεγαλύτερη αγωνία τον αγαπημένο της πατέρα, μπορούσε να κάνει τα πάντα, ακόμη και να φορτωθεί όλα όσα βασανιστικά της τριβέλιζαν το νου. Είχε μεταμορφωθεί δίχως να το περιμένει σ' ένα πλάσμα, το οποίο έπρεπε να πάρει σοβαρές αποφάσεις που αφορούσαν κάποιον άλλο, κάποιο πολυαγαπημένο πρόσωπο· και μάλιστα αποφάσεις ζωής και θανάτου.

Μέχρι εκείνη την ημέρα ζούσε με τη γνώση πως, αν χρειαζόταν κάπου να προστρέξει, υπήρχαν οι άνθρωποι που της έδωσαν ζωή, τα πλάσματα που την αγαπούσαν περισσότερο κι απ' τον εαυτό τους. Τι ειρωνεία τώρα που χρειαζόταν πιο πολύ τη βοήθειά τους, τη συμβουλή τους, να μην μπορεί, να μην επιτρέπεται να τους μιλήσει! Και το χειρότερο, με όλα εκείνα που είχαν πλέον ενσκήψει κι επιβαλλόταν μονάχες με την Ελισάβετ να βρουν το δρόμο που θα ακολουθήσουν, έπρεπε και να αποκρύψουν απ' τη μητέρα τους τη φριχτή αλήθεια. Να μην την αφήσουν ούτε καν να υποψιαστεί πως ο αγαπημένος της σύντροφος στη ζωή σε λίγο δε θα βρισκόταν πια στο πλάι τους.

Τα νοσοκομεία της Θεσσαλονίκης ήταν αυτά που για καιρό έγιναν ο τόπος του μαρτυρίου τους. Συναισθηματικά τσακισμένες περίμεναν αμίλητες τις οριστικές αποφάσεις των γιατρών και τις έτρεμαν συγχρόνως. Πολλές φορές η Ιφιγένεια έπιανε τον εαυτό της να θέλει να κλείσει τα μάτια, να τα διώξει όλα απ' το μυαλό της, να αποτινάξει έστω και για λίγα λεπτά την πραγματικότητα από πάνω της, να γυρίσει μόνο λίγους μήνες πίσω, όπου το μόνο που την απασχολούσε ήταν τα μικρά προβλήματα της καθημερινότητας που τώρα φάνταζαν τόσο ελκυστικά! Ένωθε πως τώρα μόλις ενηλικιώνόταν και από έφηβη γινόταν γυναίκα, κι αυτή η αλλαγή φάνταζε φοβερά οδυνηρή! Αισθανόταν ότι είχε φτάσει η ώρα που έπρεπε να αναλάβει τις ευθύνες που της αναλογούσαν και, ήθελε δεν ήθελε, όφειλε να σηκώσει αυτό το βάρος, ψυχικό και σωματικό. Γιατί πέρα από τη στενοχώρια και την απελπισία έπρεπε εκείνη κι η Ελισάβετ να συνδυάσουν τη δουλειά

τους, τη φροντίδα των οικογενειών τους και μαζί το σχεδόν καθημερινό πηγαινέλα από την επαρχία στην πόλη. Εκεί όπου ο Παύλος και η Χαρούλα είχαν το νοσοκομείο για μόνιμη κατοικία τους το τελευταίο διάστημα. Τότε ήταν που άρχισαν να γίνονται αντιληπτές κάποιες αλλαγές, αδιόρατες στην αρχή, στη συμπεριφορά της Χαράς.

Η Ιφιγένεια έπιασε τα γέρικα χέρια της μάνας της και τα σκέπασε με τα δικά της. «Πώς με λένε;» έκανε την αγωνιώδη ερώτηση.
«Θυμάσαι; Πεξ μου... με θυμάσαι;» Περίμενε με κομμένη την ανάσα, θαρρείς κι από την απάντηση της Χαράς εξαρτιόταν η ύπαρξή της.
Η Χαρά ξερόγλειψε τα χείλη αργά. «Ιφι... Ιφι...» ψέλλισε τέλος και τα δάκρυα κύλησαν απ' τα μάτια της κόρης.
Δόξα τω Θεώ, δεν είχε πάει στράφι η θυσία της.
Η μάνα της δεν την είχε ξεχάσει...

Ο κόσμος της Ιφιγένειας ήταν αληθινή ευλογία μέχρι εκείνη τη λευκοντυμένη μέρα που άρχισε να διαλύεται και να κατακλύζουν τη ζωή της απώλειες και προδοσίες: ο πατέρας της, η μεγάλη της αδυναμία· η μητέρα της, το αιώνιο στήριγμά της· η δουλειά της· ακόμη κι αυτός ο έρωτας της ζωής της, ο άντρας της. Η ώρα που θα αντιμετωπίσει τις αλήθειες της ζωής της έχει φτάσει. Μένει τώρα να διαπιστώσει αν οι όρκοι της αγάπης θα χωρέσουν τη θυσία της ή θα γυρίσουν την πλάτη στους πληγωμένους καιρούς.

**Η ιστορία μιας γυναίκας που ρισκάρει να χάσει τα πάντα,
γιατί δε θέλει να ρισκάρει να χάσει τον εαυτό της.**

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
ΤΑΤΟΪΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550
www.psichogios.gr • e-mail: info@psychogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 08645

ΔΙΑΒΑΖΩ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΓΙΑΤΙ ΚΑΘΕ ΒΙΒΛΙΟ ΜΕ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ